

VAS MEGYEI KORMÁNYHIVATAL
SZOMBATHELYI JÁRÁSI HIVATAL

Tájékoztató Vas megye természetvédelmi helyzetéről

Szombathely, 2019. április

Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály - Környezetvédelmi és Természetvédelmi Osztály
9700 Szombathely, Vörösmarty Mihály utca 2.; 9701 Szombathely, Pf.: 183
Telefon: (06 94) 506-700 Fax: (06 94) 313 283 E-mail: zoldhatosag@vas.gov.hu

A természet védelméről általában

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (továbbiakban: Törvény) preambuluma rögzíti, hogy a természeti értékek és területek a nemzeti vagyon sajátos és pótolhatatlan részei, fenntartásuk, kezelésük, állapotuk javítása, a jelen és a jövő nemzedékek számára való megőrzése, a természeti erőforrásokkal történő takarékos és ésszerű gazdálkodás biztosítása, a természeti örökség és a biológiai sokféleség oltalma, valamint az ember és természet közötti harmonikus kapcsolat kialakítása, mint az emberiség fennmaradásának alapvető feltétele, a természet hatékony védelmének létrehozását igényli.

A Törvény rögzíti, hogy kiemelt oltalmuk biztosítása érdekében védetté kell nyilvánítani a tudományos, kulturális, esztétikai, oktatási, gazdasági és más közérdekből, valamint a biológiai sokféleség megőrzése céljából arra érdemes:

- vadon élő szervezeteket, életközösségeket, továbbá termő-, tartózkodó-, élőhelyüket;
- régi hazai háziállat- és növényfajokat, fajtákat, változatokat;
- természetes, természetközeli tájakat, tájrészleteket;
- növénytelepítéseket, így különösen parkokat, arborétumokat, történelmi nagy botanikus kerteket és egyes növényeket, növénycsoportokat;
- élőállat gyűjteményeket;
- felszíni, felszínalaktani képződményt és barlangok felszínét;
- álló és folyóvizeket, így különösen tavat, patakot, mocsarat;
- tipikus és ritka talajszelvényeket;
- természethez kötődő kultúrtörténeti emlékeket.

A természet védelméért felelős miniszter rendeletben nyilvánítja védetté, illetve fokozottan védetté a természeti értékeket, továbbá fokozottan védetté a területet. Rendeletben határozza meg az európai közösségi jogi aktusokban meghatározott védettségi kategóriába, illetve nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó növény- és állatfajok közül azokat, amelyek kiemelt oltalma szükséges. (pl.: 13/2001. (V.9.) KöM rendelet a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről)

Védetté nyilvánításra bárki javaslatot tehet. Ha a védetté nyilvánítás helyi védelemre tervezett területre irányul, úgy előkészítésének feladata a települési önkormányzat jegyzőjére hárul, országos jelentőségű területnél a nemzeti park igazgatóságokra. Helyi védettségre tervezett terület esetén az alátámasztó iratok megküldésével meg kell keresni az igazgatóságot, amely 60 napon belül dönt, hogy javasolja-e a terület országos védettség alá helyezését, ez esetben a védetté nyilvánítás előkészítésének további feladatai az igazgatóságra hárulnak.

Természeti érték védetté, fokozottan védetté nyilvánítását a Minisztérium (jelenleg Agrárminisztérium) készíti elő.

Természeti érték és terület kiemelt oltalma a védetté nyilvánítással jön létre.

Törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi láp, szikes tó, forrás, víznyelő, kunhalom és földvár. A Törvény alapján a lápok, szikes tavak, kunhalmok és földvárak jegyzékét a miniszter teszi közzé. A jegyzék rendszeres karbantartása, felülvizsgálata szükséges.

Az egyedi hatósági határozattal lehatárolt, illetőleg lehatárolásra váró lápok jegyzékét a Vidékfejlesztési Értesítő 2012. január 13-i száma (LXII. évfolyam 1. szám) rögzítette. Vannak azonban olyan területek, melyekre vonatkozó adatok láp jellegre utalnak. Jogilag egy adott terület csak akkor tekinthető lápnak, ha a Törvény alapján erről a természetvédelmi hatóság határozatot hoz, és az véglegessé válik, ezért ilyenkor a természetvédelmi hatóságnak hivatalból kell lefolytatnia a lehatárolási eljárást.

A törvény erejénél fogva védett természeti területek kiterjedését (az ingatlan teljes területre, vagy annak területi mértékben meghatározott részére) a természetvédelmi hatóság ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre alkalmas módon, hatósági határozatban állapítja meg.

Az országos jelentőségű védett természeti terület a védelem kiterjedtségének, céljának, hazai és nemzetközi jelentőségének megfelelően lehet nemzeti park, tájvédelmi körzet, illetve természetvédelmi terület.

Az országos jelentőségű védett természeti területek sajátosságai

Nemzeti park az ország olyan jellegzetes, természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott, olyan nagyobb kiterjedésű területe, amelynek elsődleges rendeltetése a különleges jelentőségű, természetes növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme, a biológiai sokféleség és természeti rendszerek zavartalan működésének fenntartása, az oktatás, a tudományos célok és a felüdülés elősegítése.

Tájvédelmi körzet az ország jellegzetes természeti, tájképi adottságokban gazdag nagyobb, általában összefüggő területe, tájrészlete, ahol az ember és természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális és természeti szempontból jól megkülönböztethető jellegzetes alakított ki, és elsődleges rendeltetése a tájképi és természeti értékek megőrzése.

Természetvédelmi terület az ország jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több természeti érték, illetve ezek összefüggő rendszerének védelme. Ide tartoznak a törvény erejénél fogva védett lápok és szikes tavak.

Lápnak olyan földterületet nevezünk, amely tartósan vagy időszakosan víz hatásának kitett, illetőleg amelynek talaja időszakosan vízzel telített, és amelynek jelentős részén lápi életközösség, illetve lápi élő szervezetek találhatóak, vagy a talaját változó kifejlődésű tőzegtartalom, illetve tőzegtörzsdézési folyamatok jellemzik.

A szikes tó olyan természetes vagy természetközeli vizes élőhely, amelynek medrét tartósan vagy időszakosan legalább 600 mg/liter nátrium kation dominanciájú oldott ásványi anyag tartalmú felszíni víz borítja, illetve a területén sziki életközösségek találhatóak.

A *természeti emlék* valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület. Ide tartozik a barlang, forrás, víznyelő, kunhalom és földvár.

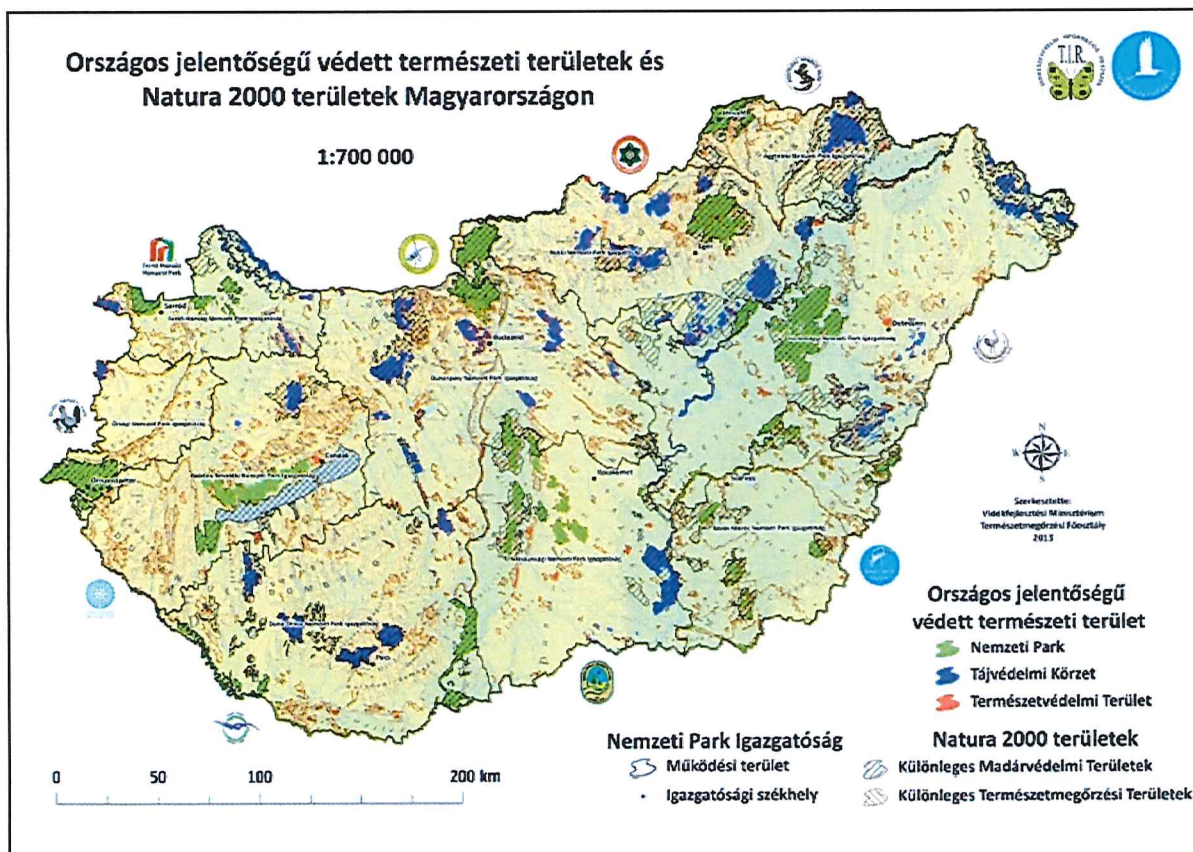
Barlangnak a földkéreg alkotó kőzetekben kialakult olyan természetes üreget hívjuk, melynek hossz-tengelye meghaladja a két métert - jelenlegi vagy természetes kitöltésének eltávolítása után - mérete egy ember számára lehetővé teszi a behatolást.

A forrás a felszín alatti víz természetes felszínre bukkanása, ha a vízhozama tartósan meghaladja az 5 liter/percet, akkor is, ha időszakosan elapad.

Víznyelőnek nevezzük az állandó vagy időszakos felszíni vízfolyás karsztba történő elnyelődési helyét.

A kunhalom olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak.

A földvár olyan védelmi céllal létesített vonalas vagy zárt alakzatú földmű, amely azonosíthatóan fennmaradt domborzati elemként történeti, kulturális örökségi, felszín alakítási, illetve tájképi értéket képvisel.

1. ábra: Országos jelentőségű védett természeti területek és Natura 2000 területek hazánkban
(forrás: www.termeszetvedelem.hu)

A Natura 2000 hálózatról

A Natura 2000 hálózat az Európai Unió két természetvédelmi irányelve alapján kijelölendő területeket - az 1979-ben megalkotott madárvédelmi irányelv (79/409/EGK) végrehajtásaként kijelölendő *különleges madárvédelmi területeket* és az 1992-ben elfogadott élőhelyvédelmi irányelv (43/92/EGK) (továbbiakban direktívák) alapján kijelölendő *különleges természetmegőrzési területeket* - foglalja magába. A Natura 2000 területek rendszere egy olyan összefüggő európai ökológiai hálózat, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusok, vadon élő állat- és növényfajok védelmén keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megóvását és hozzájárul kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartásához, illetve helyreállításához.

Hazánkban a direktívákban meghatározott fajok élőhelyeinek lehatárolását hosszú előkészítő munka és adatgyűjtés előzte meg, amely szakmai tevékenységet a nemzeti park igazgatóságok végeztek. Ezen előkészítő szakmai és kodifikációs munkálatok eredményeképpen született meg a 275/2004. (X.8) Korm. rendelet „az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi területekről” (továbbiakban: rendelet), amelynek 4.§ (1) bekezdése elvi szinten deklarálja a jogalkotó célját, miszerint „a Natura 2000 területek lehatárolásának és fenntartásának célja az azokon található, az 1-3. számú mellékletben meghatározott fajok, és a 4. számú mellékletben meghatározott élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása.”

A Törvény szerint a Natura 2000 területeken lévő földrésztelkeket a miniszter rendeletben hirdeti ki. Ezen törvényi rendelkezés figyelembevételével jelent meg a környezetvédelmi és vízügyi miniszter 45/2006. (XII.8.) számú rendelete az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrésztelkekről, amely a Magyar Közlöny 2006. évi 151. számának II. kötetében lett közzétéve.

A természetvédelmi hatóság e jogszabály alapján kezdeményezte az érintett ingatlanok vonatkozásában a jogi jelleg bejegyzését.

A Natura 2000 hálózat részét képező területen folytatott tevékenységek egy része a természetvédelmi hatóság engedélyéhez, ill. hozzájárulásához kötött, valamint a védett természeti területnek nem minősülő Natura 2000 területen tilos engedély nélkül, vagy az engedélytől eltérő módon olyan tevékenységet folytatni, illetve olyan beruházást végezni, amely a terület védelmi céljainak a megvalósítását akadályozza.

A kijelöléssel hazánk területének közel 21%-a lett Natura 2000 terület. Az eredeti védett területeink csaknem mindegyike bekerült a hálózatba, de ezeken kívül további körülbelül 1,2 millió hektár kapott uniós védettséget.

A Natura 2000 területek védelmében különösen hangsúlyos a gazdálkodók, a fenntartó, hagyományos gazdálkodási módok szerepe. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a Natura 2000 hálózattal a rezervátum-szerű védelem helyett a társadalmi, kulturális, gazdasági és természetvédelmi érdekek összehangolására alapozó megóvás került előtérbe.

Az erdőrezervátumokról

Az erdőrezervátum védett erdőterület, ahol minden emberi tevékenységet végérvényesen beszüntetnek annak érdekében, hogy az erdő természetes folyamatai zavartalanul és hosszú távon érvényre juthassanak és azok megismerhetővé, tanulmányozhatóvá váljanak.

Az elmúlt évtizedekben Európa számos országában jelöltek ki ilyen területeket, amelyek nagy része változatos erdőszerkezetű, gazdag és különleges növény- és állatvilággal rendelkezik, és természetes dinamikát mutat. Az 1990-es években hazánkban is megkezdődött az erdőrezervátum-hálózat létrehozása, és több területen a kutatás is. A hazai hálózat ma 63 erdőrezervátumot foglal magába.

Az erdőrezervátum program fő célja az erdők természetes életének, változatos szerkezetének, hosszú távú folyamatainak, és gazdag élővilágának megismerése, Magyarország tájait és jellemző erdőtársulásait képviselő erdőállományok - európai rendszerbe illeszkedő - országos hálózatának kialakítása és megőrzése, valamint az ismeretek bemutatása és közvetítése a természetvédelem, az erdőgazdálkodás és a természeti értékeink iránt fogékony társadalmi csoportok felé

A program hosszú távú gyakorlati haszna lehet, hogy a természetvédelmi célú erdőkezelés és a természetközeli erdőgazdálkodás a mai gyakorlatnál jobban építhet az erdő természetes folyamataira, az erdő spontán felújulására és természetes faállomány-szerkezetére, amelynek ugyanúgy része a fatamuzsálem, a kidőlt, vagy álló holt fa, a koronaszintben megjelenő lék, a sok elegyfaj, mint a nagy gazdasági értékkel rendelkező szálfák.

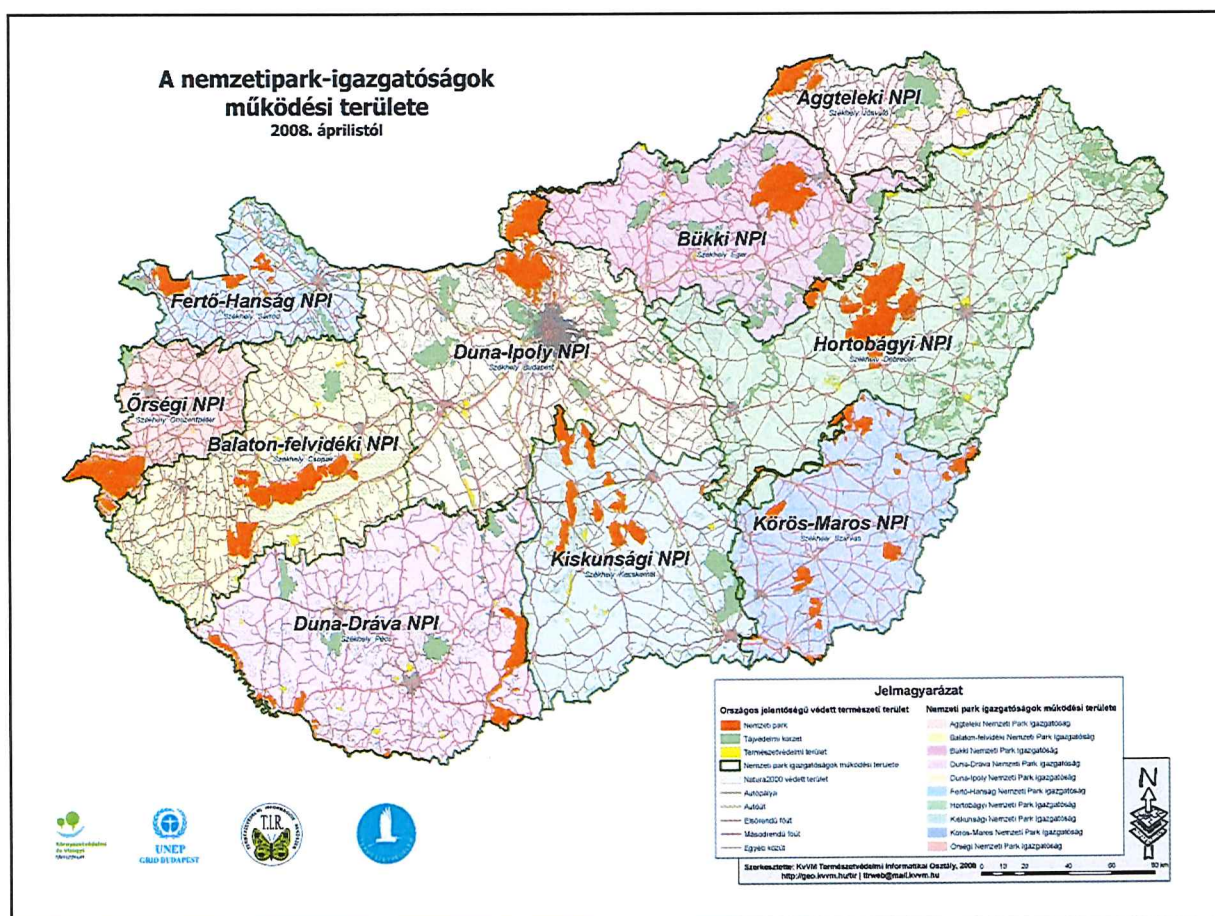
A Törvény alapján a természetes vagy természetközeli állapotú erdei életközösség megóvását, a természetes folyamatok szabad érvényesülését, továbbá a kutatások folytatását szolgáló erdőterületeket a miniszter a védett természeti területi kategóriába sorolva erdőrezervátummá nyilvánítja. A Törvény erejénél fogva fokozottan védett az erdőrezervátum magterülete.

A természetvédelmi igazgatás területi szerveiről

A természetvédelem területi igazgatási és hatósági feladatellátását a környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 71/2015. (III. 30.) Korm. rendelet (továbbiakban: Kormányrendelet) rögzíti.

A védett természeti területek természetvédelmi kezelésére és a Természetvédelmi Őrszolgálat működtetésére 10 nemzeti park igazgatóság került létrehozásra, melyek a következők:

- Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Jósvafő);
- Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Csepak);
- Bükk Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Eger);
- Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Pécs);
- Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Esztergom);
- Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Sarród);
- Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Debrecen);
- Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Kecskemét);
- Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Szarvas);
- Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság (székhely: Óriszentpéter).

2. ábra: Hazánk nemzeti park igazgatóságainak működési területei
(forrás: www.termeszetvedelem.hu)

A nemzeti park igazgatóságok működési területe eltérő, nem a megyei közigazgatási határokhoz kötődik. A köznap elképzelésekkel ellentétben a nemzeti park igazgatóságok nem csupán a védett területeken végzik tevékenységüket, a természetvédelmi őrszolgálaton keresztül tevékenységük a működési területükön lévő, védelem (azaz kiemelt oltalom) alatt nem álló területekre is kiterjed.

Vas megyében – két település kivételével – az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság látja el a Kormányrendeletben rögzített feladatokat, míg Vámoscsalád és Nagygeresd területe a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság működési területéhez tartozik. (A teljesség kedvéért megjegyzendő, hogy az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság működési területe 4 zala megyei településre, Csödére, Felsőszenterzsébetre, Magyarföldre, Szentgyörgyvölgyre és Zalalövőre is kiterjed.)

A természetvédelmi hatósági feladatokat a Kormányrendelet megyei illetékességgel (azaz működési területtel) a megyeszékhely szerinti járási hivatalokhoz telepítette. A Kormányrendelet kijelölése alapján tehát Vas megyében a hatósági feladatellátást a megye egész területén a Vas Megyei Kormányhivatal Szombathelyi Járási Hivatala biztosítja, mely szervezetben belül a Környezetvédelmi és Természetvédelmi Osztály (Szombathely, Vörösmarty u. 2.) végzi az operatív feladatokat.

Vas megye védett területeiről

Hazánk területének közel 10 %-a minősül védett természeti területnek. Megyénkben a védett területek kiterjedése az országos átlag feletti (3336 km² területből 490 km², cca. 15 %).

Vas megyében található természetvédelmi oltalom alatt álló területek a következők:

Nemzeti parkok:

- Őrségi Nemzeti Park (43933,5 ha)
- Fertő-Hanság Nemzeti Park (Nagygeresd, Vámoscsalád) ~ 6 km²

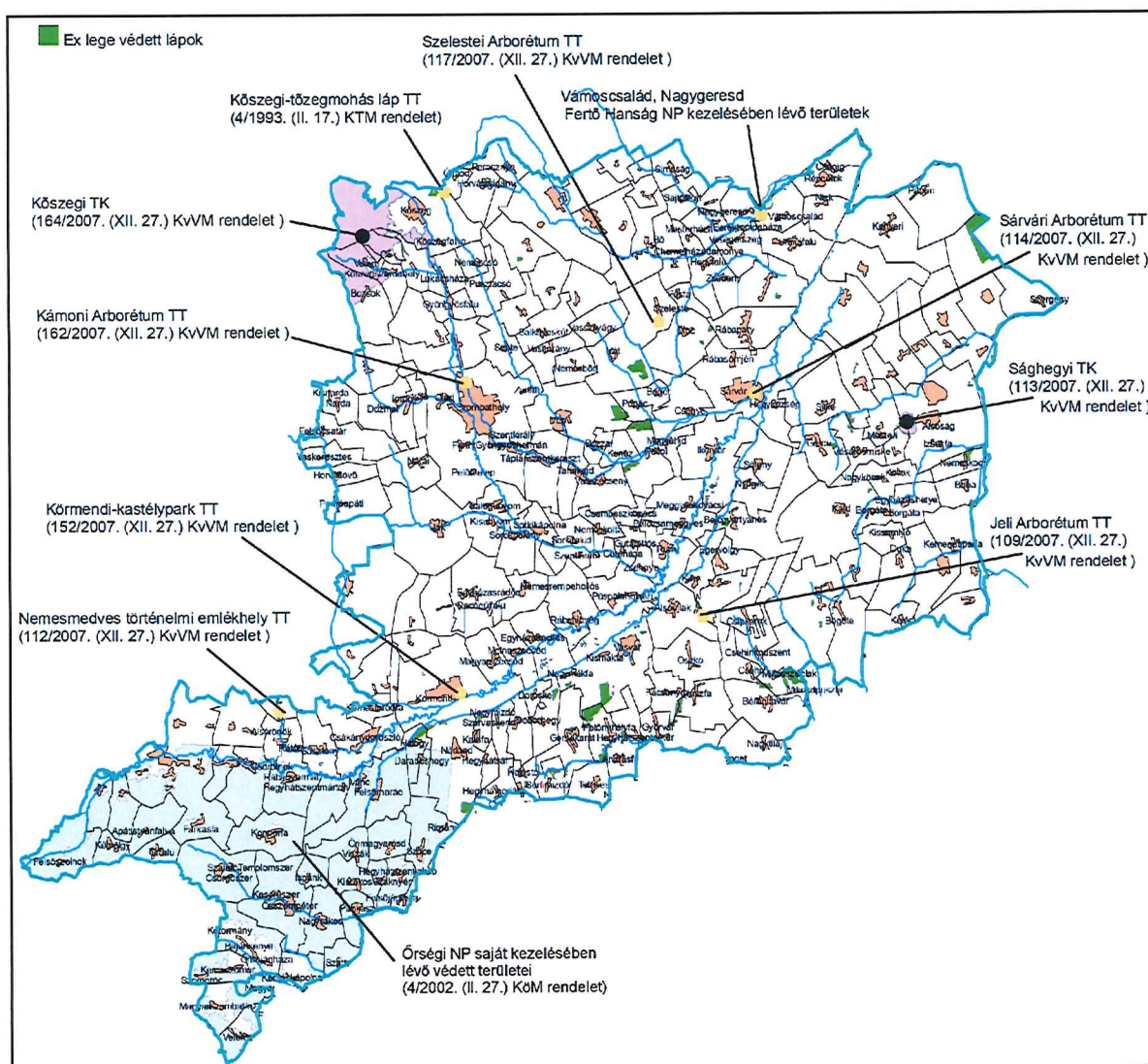
Tájvédelmi körzetek:

- Kőszegi Tájvédelmi Körzet (4297,3572 ha)
- Sághegyi Tájvédelmi Körzet (238,623 ha)

Természetvédelmi területek:

- Kőszegi-tőzegmohás láp (3,8051 ha)
- Kámoni Arborétum (25,0772 ha)
- Sárvári Arborétum (11,0497 ha)
- Szelestei Arborétum (14,9392 ha)
- Körmendi-kastélypark (36,9 ha)
- Jeli Arborétum (75,3 ha)
- Nemesmedvesi emlékhely (58,8227 ha)

A Vas megyében található országosan védett területeket a 3. számú ábrán mutatjuk be.

3. ábra: Vas megyei országosan védett területek

A Vas megyében található nemzeti parki területekről

Az Órségi Nemzeti Park

Az Órségi Nemzeti Parkot 2002. március 1-jével hozták létre (4/2002. (II.27.) KöM rendelet). Az Órségi Nemzeti Park magába foglalja az Órséget, a Vendvidéket, a Rába folyó szabályozatlan völgyét, (a Belső-Órséget,) Szentgyörgyvölgy környékét. Összesen 44 település határát öleli fel, közel 44.000 hektár területen.

Az Órség hazánk különleges, folyók és patakok által formált erdős dombvidéke, ahol a vizenyős, nehezen járható völgytalpakat dimbes-dombos kavicshányatok vonulata övezi. A tájképet a folyók völgyei, valamint a bennük siető patakok teszik tagoltabbá. Éghajlata átmenetet képez a Dunántúl és az Alpok között, de déli mediterrán elemek is éreztetik itt hatásukat. Így alakult ki a kedvező, ún. szubalpin klíma. A terület legjellemzőbb sajátossága a sok csapadék, emiatt forrásokban, vízfolyásokban gazdag. Legjelentősebb folyója Rába, mely É-ről határolja a területet, emellett kiemelkedő a Zala (Szala), ami Szalafőtől Északra ered és középen szeli át az Órséget; illetve a Kerka. A patakok felduzzasztásával turisztikai szempontból is jelentős mesterséges tavakat hoztak létre.

Ha a Nemzeti Park növényzeti értékeiről szeretnénk képet kapni, három nagy élőhely csoportban kereshetjük azokat. Nagyságát tekintve az erdők a legszembetűnőbbek, a tájképet azonban dombtetői

kaszálórétek, völgyalji láprétek, apró mocsarak – lápok szabdalják. Az itteni táj 111 védett növényfajnak ad otthont.

Az Őrség 63%-át borítják erdők, ami az országos átlag 3,5-szerese, így meghatározó szerepük van a tájkép alakításában.

A terület legjellemzőbb erdőtársulásai a kavics hátakat borító elegyes- vagy elegyetlen erdeifenyvesek, melyek miatt „gyantásországnak” is nevezik e vidéket. Az erdei fenyvesek laza lombkorona szintje alatt gyakran alakul ki lombos fafajokból második koronaszint, és fajokban gazdag a cserjeszint is. Ez utóbbi jellegzetes növényei a boróka, a szőrösnyír, a kutyabenge. Lágyszárú szintjük is számos jellemző fajnak ad otthont. A változatos mohapárnák közt korpafüvekkel találkozunk. Leggyakoribb a kapcsos korpafű, ritkább a lapos-, de előfordul a kígyózó korpafű is.

Az Őrségi Nemzeti Park jellemző élőhelyei változatos állatvilágnak adnak otthont. A hűvös, csapadékos éghajlatú területen elsősorban a tiszta, szabályozatlan vízfolyásokhoz, erdei- és lucfenyves erdőkhez, láprétekhez kötődő fajok fordulnak elő.

1. kép: Őrségi tájkép (saját felvétel)

Az Őrség néprajzilag önálló, sajátos kultúrát megőrző táj. Az egyetlen olyan tájegység hazánkban, melynek lakói a honfoglalás óta folyamatosan itt, egy helyben élnek. Az egykori királyi kiváltság levelekben feltüntetett őrállók családnevei ma is élők, azonosak az ezer évvel ezelőtt írottakkal. Méltán nevezzük e tájat az ország egyik legősibb magyar vidékének.

Miután a honfoglaló magyarok birtokba vették a mai Ny-Magyarországot, az itt lévő hegyeket, erdőket, folyókat védelmi vonalul használták fel. Itt húzódott a gyepű határa.

A Fertő-Hanság Nemzeti Park vas megyei területei

A Fertő-Hanság Nemzeti Park területe hazánkban ma 23 731 ha, míg Ausztriában 10 500 ha.

A Fertő-Hanság Nemzeti Park mozaikos szerkezetű, azaz a védett területek nem alkotnak összefüggő, egységes területet. Jelentősebb területei a Fertő-táj, a Hanság, a Tóköz, valamint a Répce-menti területek. A Fertő-Hanság Nemzeti Park Répce-menti részterületei a Répce szabályozatlan,

Nagygeresdtől Répceszemeréig tartó szakaszát takarja, melyek közül Nagygeresd és Vámoscsalád települések közigazgatási határain belül elhelyezkedő területek tartoznak a Vas megyéhez.

Tájvédelmi körzetek

A Kőszegi Tájvédelmi Körzet

Természeti örökségét megőrizendő 1980-ban létrehozták a Kőszegi Tájvédelmi Körzetet (2/1980 OKTH rendelkezés), amely 4300 hektáron terül el (ebből 550 ha fokozottan védett), és Köszeget, valamint Kőszeg-hegyalja öt kis települését, Cákot, Bozsokot, Velemet, Kőszegszerdahelyt és Kőszegdoroszlót foglalja magában. Itt, Magyarország nyugati határszélén található a Dunántúl legmagasabb pontja, a 883 m magas Írott-kő. A terület védettségét a 164/2007. (XII.27.) KvVM rendelet tartotta fenn.

A tájvédelmi körzet állatvilágának összetételét elsősorban annak hegyvidéki jellege és nyugati fekvése határozza meg. Számos ritkán szem elé kerülő állatfajnak csak ez a terület biztosít élőhelyet hazánkban, megőrzésük ezért mindannyiunk felelőssége. Kiemelendő közülük három ragadozó bogárfaj: az alhavasi, a kárpáti és a feketebordás aranyfutrinka, valamint a rovarfogyasztó havasi cickány.

A Kőszegi-hegység flórája rendkívül változatos. Sötéten zöldellő fenyvesek, sziklaszurdokok, lombdők, franciaperjés kaszálórétek, kékperjés láprétek, gyümölcsösök egyaránt találhatóak itt. Növényföldrajzilag a terület két jól elkülöníthető részre oszlik: hegyvidékre és a hegyaljára. A hegyvidék uralkodó erdőtípusai a mézskerülő tölgyesek és bükkösök, a luc- és erdei fenyvesek, továbbá a hegyvidéki égerligetek. A határ mentén, erdőszegélyeken nyíres-csarabosok húzódnak. A hegyalja egykor kiterjedt szelídgesztenye ligeteiből ma már csak hírmondóban találunk foltokat. Helyüket főként kertek, szőlők, üdülők foglalják el. Hasonlóan megfogyatkoztak a természetes gyepek is: a szántók és intenzív gyümölcsösök tömbjei közt csak a patakok menti keskeny sávban maradtak fenn mocsár- és láprétek, kaszálók.

A Ság-hegyi Tájvédelmi Körzet

Különleges élményben lehet része annak, aki ellátogat erre a Kemenesalja fölé magasodó tanúhegyre – betekinthet egy vulkán belsejébe. A Balaton-felvidéki vulkán sor legnyugatibb tagja ötmillió éves titkait osztja meg az érdeklődővel. Országos védettséget 1975-ben kapott, ezzel megalakult hazánk második legkisebb tájvédelmi körzete. Területe 235 hektár (amelyből 24 ha fokozottan védett). Az Országos Természetvédelmi Hivatal elnökének 1/1975. számú határozatával védetté nyilvánított területe oltalmát a 113/2007. (XII.27.) KvVM rendelet erősítette meg.

Az egykori hatalmas óceán, a Thetis dunántúli lefűződéseként kialakult Pannon beltengerben emelkedő tűzhányó ötmillió éve működő vulkán volt. A tenger lassan feltöltődött és kiszáradt, az évmilliók koptatták a hegyet, formálták a tájat. A környékről a szél és a víz mintegy 60-70 m vastag réteget szállított el, de a vulkáni tevékenységből származó kemény bazaltréteg a hegy platóján megvédte az alatta lévő lazább kőzeteket. Így alakult ki jellegzetes kettős kúp alakja. Az 1900-as években folytatott intenzív bányászati tevékenység tovább csonkította, ennek eredményeként jött létre a Ság mai képe.

A hegy növényzete jelentősen eltér a környezetétől, önálló flóraszívet alkot. A száraz, meleg klíma – hasonlóan a többi tanúhegyhez – a pusztai elemek térfoglalásának kedvezett. A természetes vegetáció azonban a szőlőművelés térhódításával a hegy felső harmadára szorult vissza. A századunk elején beindult intenzív bányászat éppen e területet érintette, pusztítva s megbolygatva értékes növényvilágát. A nagy, lapos platón egykoron árvalányhajat ringatott a szél, mára hírmondóba is alig maradt. E pusztafüves vegetáció jellemző növényei közül a kora tavasszal nyíló sárga virágú tavaszi hérics és a bókólvirágú halványlila virágairól könnyen felismerhető leánykőkörörcsin napjainkra - feltehetően a gyűjtés miatt - sajnos kipusztult, míg közeli rokonuk a feketekőkörörcsin még néhány példányban megtalálható a hegyen.

Állatföldrajzi tekintetben a hegy leginkább közép-európai elterjedésű fajoknak ad otthont, s közülük is a szárazságot, melegebb klímát és a viszonylag nagy hőingadozást kedvelőknek, tűrőknek. Ez idáig 25 csigafajt és 50 nappali lepkét írtak le. A bogarak közül említésre méltó a hazánkban kipusztultnak hitt gyászos cincér megtalálása a Ság hegy bokorerdeiben. Hüllők közül a fűrgegyík és a rézsikló fordul elő.

Természetvédelmi területek

A Vas megyében található, országos védelem alatt álló természetvédelmi területeket az alábbi táblázat mutatja be.

Megnevezés	Terület (ha)	Kijelölő jogszabály
Kámoni Arborétum	26	115.010/1950 OTT határozat 20/2003. (XII.16.) KvVM rendelet
Sárvári Arborétum	9,2	601/1952 OTT határozat 114/2007.(XII.27.) KvVM rendelet
Szelestei Arborétum	14,2	630/1952. OTT határozat 117/2007. (XII.27.) KvVM rendelet
Körmendi-kastélypark	36,9	901/1958 OTT határozat 152/2007. (XII.27.) KvVM rendelet
Jeli Arborétum	75,3	1050/1960. OTT határozat 109/2007. (XII.27.) KvVM rendelet
Nemesmedvesi emlékhely	57,8	3/1989. (II.22.) KVM rendelet
Kőszegi-tőzegmohás láp	3,8	4/1993. (II.17.) KTM rendelet 29/2006. (V.22.) KvVM rendelet

A Törvény erejénél fogva (ex lege) védett természeti területek

A Törvény kimondja, hogy e törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi *forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár*. Az e bekezdés alapján védett természeti területek országos jelentőségűnek [24. § (1) bekezdés] minősülnek, azonban a 26.§ (3) bekezdése alapján a 23. § (2) bekezdésének hatálya alá tartozó védett természeti terület kiterjedését a természetvédelmi hatóság ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre alkalmas módon, hatósági határozatban állapítja meg. A Törvény 23.§ (4) bekezdése alapján a lápok, szikes tavak, kunhalmok és földvárak jegyzékét a miniszter a törvény hatálybalépésétől számított 3 éven belül közzéteszi és a jegyzéket évente felülvizsgálja.

A Törvény 23.§ (2) bekezdése alapján egy konkrét ingatlan csak akkor tekinthető lápnak, és ezáltal védett természeti területnek, ha az illetékes hatóság az ingatlan láp jogi jellegéről, ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre alkalmas határozatot hoz. Az eljárás lefolytatásának gyakorlata az elmúlt időszakban kialakult, így megalapozott döntés meghozatalára azt követően kerülhet sor, ha a természetvédelmi hatóság az eljárásban az érintettek bevonásával helyszíni szemlét tart, és a lefolytatott bizonyítási eljárás során megállapítja, hogy a Törvényben meghatározott láp definíció tartalmi elemei a kérdéses ingatlan vonatkozásában fennállnak.

Jelenleg 473 ingatlanra kiterjedő lehatárolt lápterület van megyénkben.

Szikes tavak és kunhalmok nem találhatóak Vas megyében.

Barlangok számát tekintve sem Vas megye a leggazdagabb hazánkban. A barlangok felszíni védőövezetének kijelöléséről szóló 16/2009. KvVM rendelet alapján a vas megyei természetvédelmi hatóság az alábbi területeken kezdeményezte barlang ingatlan-nyilvántartási bejegyzését:

Bozsok 0219/1,2 hrsz.; Cák 0151 hrsz.; Kőszeg 0342/38, 0342/43, 0344, 0348/6 hrsz, Velem 0147, 0213, 0217/1, 0231 hrsz.

Vas megyében található erdőrezervátumok

Hosszú-völgy Erdőrezervátum (azonosító:51)

Elhelyezkedés: Velem, természetvédelmi kezelő: Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, erdőgazdálkodó: Szombathelyi Erdészeti Zrt.

magterület (MT):	38,4 ha
védőzóna (VZ):	107,3 ha
összes terület:	145,7 ha

Az erdőrezervátumban leginkább a Kőszegi-hegységre jellemző fenyőelegyes bükkösök találhatók, amelyek helyi viszonylatban átlagos állapotúak (nem túl öreg gazdasági erdő). A faállomány-szerkezet ennek megfelelően meglehetősen egyöntetű. A területen különleges élőhely, sziklai erdei fenyves is található.

Szabó-völgy Erdőrezervátum (azonosító:52)

Elhelyezkedés: Felsőszölnök, természetvédelmi kezelő: Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, erdőgazdálkodó: Szombathelyi Erdészeti Zrt.

magterület (MT):	26,9 ha
védőzóna (VZ):	39,1 ha
összes terület:	66,0 ha

Csak a Vend-vidékre jellemző erdőállományok, kezelt gazdasági erdők találhatók itt, jelentős mértékű fenyőtelepítésekkel. A hármastárterület miatt egyre növekvő turizmussal kell számolni.

Szalaifő Erdőrezervátum (azonosító:53)

Elhelyezkedés: Szalaifő, természetvédelmi kezelő: Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, erdőgazdálkodó: Szombathelyi Erdészeti Zrt.

magterület (MT):	13,2 ha
védőzóna (VZ):	81,5 ha
összes terület:	94,7 ha

A térségre korábban jellemző kisparaszti erdő-szántó váltógazdálkodás maradványaként megmaradt, elég kis területű magterületen az elmúlt évtizedekben igen jelentős természetes fafajcsere történt, ennek dinamikája - egy korábbi részletes felmérés következtében - jól tanulmányozható.

Pap-erdő Erdőrezervátum (azonosító: 54)

Elhelyezkedés: Szakonyfalu, természetvédelmi kezelő: Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, erdőgazdálkodó: Szombathelyi Erdészeti Zrt.

magterület (MT):	20,4 ha
védőzóna (VZ):	21,8 ha
összes terület:	42,2 ha

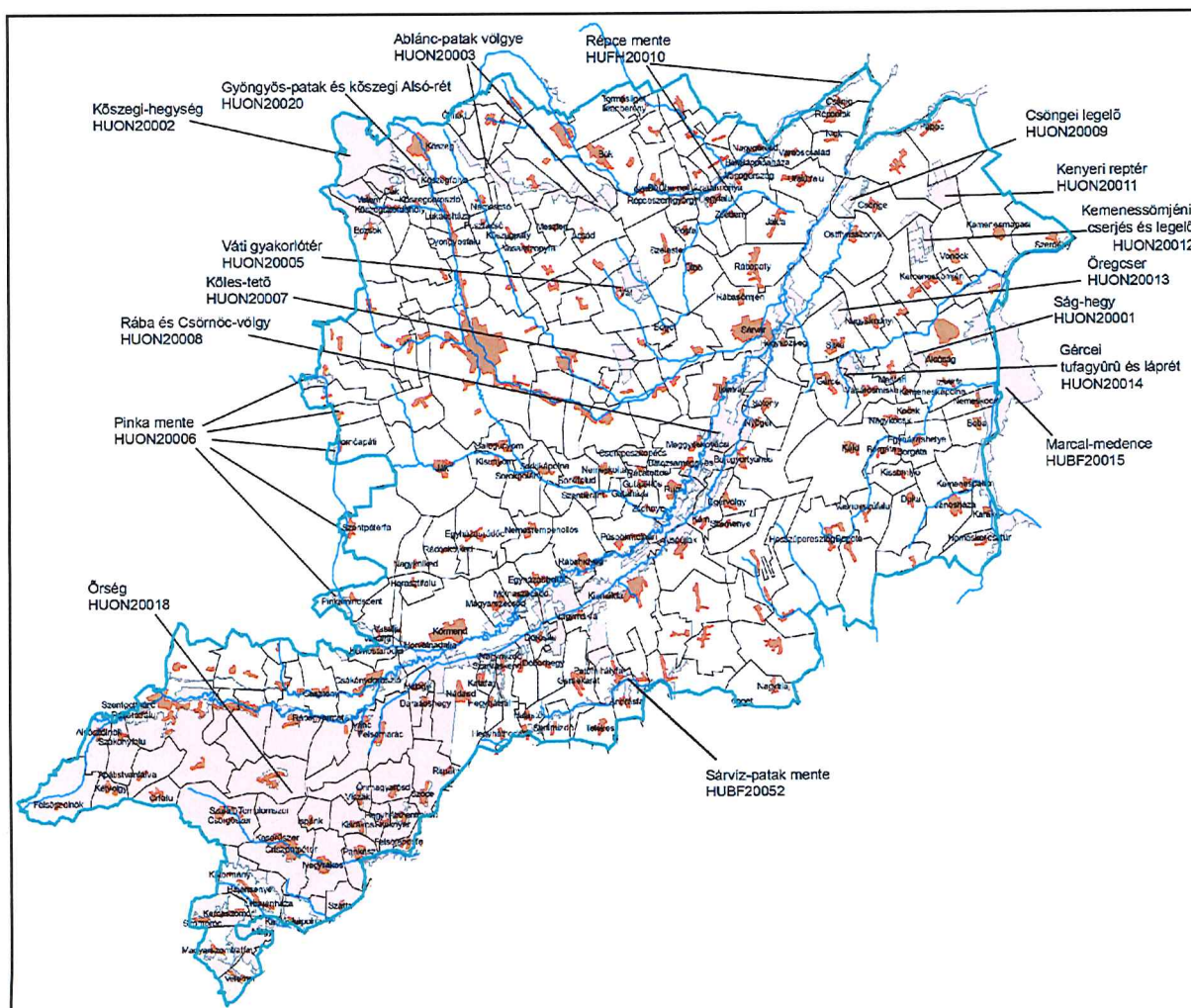
Erősen átalakított vend-vidéki, kevésbé jellegzetes erdők, homogén szerkezettel, jelentős fenyőeleggyel.

A vas megyei Natura 2000 hálózat

A Vas megyében található országos jelentőségű védett természeti területek közel 99 %-a áll Natura 2000 oltalom alatt is, melyek közül a legnagyobb kiterjedésű az Őrség (474,7 km²). E terület mind a madárvédelmi, mind pedig az élőhelyvédelmi irányelv alapján oltalmat élvez.

Vas megye területét az alábbi kijelölt Natura 2000 területek érintik:

- Különleges madárvédelmi területek
 - HUON10001 Őrség
- Különleges természet-megőrzési területek
 - HUON2007 Köles - tető
 - HUON20020 Gyöngyös patak és a kőszegi Alsórét
- Kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területek
 - HUBF20015 Marcal-medence (részben)
 - HUBF20052 Sárvíz-patak mente (részben)
 - HUFH20010 Répce-mente (részben)
 - HUON20003 Ablánc patak völgye
 - HUON20014 Gércei tufagyűrű és láprét
 - HUON20012 Kemenessömjéni cserjés legelő
 - HUON20002 Kőszegi-hegység
 - HUON 20013 Öregcser
 - HUON20018 Őrség
 - HUON20006 Pinka
 - HUON20008 Rába és Csörnóc völgy
 - HUON20001 Ság-hegy
 - HUON20005 Váti gyakorlótér

4. ábra: Vas megyében kijelölt Natura 2000 területek

Természetvédelmi hatósági munka

A mindennapi természetvédelmi hatósági munka leginkább engedélyezési eljárásokból, szakhatósági közreműködésből, szakkérdés vizsgálatból, ellenőrzések lefolytatásából és jogsértések esetén azok kivizsgálásából, szankcionálásából tevődik össze. A Törvény és végrehajtási rendeletei rögzítik, hogy védett természeti területek, növény és állatfajok tekintetében mely tevékenységek folytatásához szükséges természetvédelmi hatósági engedély beszerzése, s a kérelmezőnek milyen feltételeknek kell megfelelnie. Natura 2000 területeken tervezett tevékenységnél a kijelölés alapjául szolgáló jelölő fajokra és élőhelyekre gyakorolt hatásokat vizsgálja a természetvédelmi hatóság, s állapítja meg, jelentős hatások feltételezhetőek-e. Konkrét példaként felhozva a Kőszegi hegység (HUON20002) jóváhagyott kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területnél jelölő faj (a teljesség igénye nélkül) a leánykörtörkös (*Pulsatilla grandis*), szarvasbogár (*Lucanus cervus*), sárgahasú unka (*Bombina variegata*), piszedenevér (*Barbastelle barbastellus*), míg jelölő élőhelytípus az európai száraz fenyés, hegyi kaszálórét, mézkerülő bükkösök, pannon gyertyános tölgyesek.

Aki a természet védelmét szolgáló jogszabály, egyedi határozat előírásait megsérti, védett természeti értéket jogellenesen veszélyeztet, károsít, elpusztít, a védelem céljával össze nem egyeztethető tevékenységet folytat, az természetvédelmi bírságot köteles fizetni.

2018. évben bejelentés alapján végrehajtott helyszíni ellenőrzések során feltárt jogsértések szankcionálása során három esetben került sor természetvédelmi bírság kiszabására (védett természeti terület veszélyeztetése, védett állat (folyami rák) befogása, védett molnárfecske fészek leverése miatt), míg hat esetben az eljárás figyelmeztetéssel, illetőleg egyes esetekben helyreállítási intézkedések előírásával zárult.

Megyénket érintően a 2018-as teljes évben hét erdőgazdálkodási, egy vadgazdálkodási korlátozás volt érvényben (4 rétisas, 3 fekete gólya, 1 uhu megőrzése érdekében). Év közben a természetvédelmi kezelő három erdőgazdálkodási korlátozás elrendelését kezdeményezte (uhu, fekete gólya, vörös kánya élőhelyének megóvása érdekében).

Fokozottan védett madár (haris - *Crex crex*) élőhelyét érintően az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság 2018. évben öt területen kezdeményezett korlátozást. A tilalommal érintett szántó és gyepterületek összesített kiterjedése 8,7 ha volt.

A veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozó nemzetközi és európai jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól szóló 292/2008. (XII. 10.) Kormányrendelet (továbbiakban: Korm. rendelet) előírásainak megfelelően a Washingtoni egyezmény (továbbiakban: CITES) hatálya alá eső fajok vonatkozásában helyszíni ellenőrzéseket tartottunk. Bejelentett állattartóknál az ellenőrzések a nyilvántartásban szereplő egyedek - elsősorban szárazföldi teknős és madárfajok - legális eredetét igazoló dokumentumainak és tartási körülményeinek ellenőrzésére vonatkoztak. Jogsértéssel az ellenőrzések során nem találkoztunk.

A biológiai sokféleség megőrzésének egyik igen fontos eleme az idegenhonos inváziós fajok elleni védekezés. Idegenhonos inváziós fajoknak azokat tekintjük, amelyek idegen kultúrából a hazai ökoszisztémába bekerülve gyors elszaporodásukkal a honos növény és állatközösségek sokféleségét (biodiverzitását) csökkentik, az élőhelyek elszegényesedését okozzák.

Az inváziós fajokkal kapcsolatos tevékenység keretében 2017. évben egy rábahídvégi horgásztavon költő nílusi ludak szaporulatának felszámolásában működtünk közre, ahol a beavatkozás sikeresnek tekinthető, hiszen a faj egyedei újra nem jelentek meg.

Jelentős feladatot jelent a Vép és Bozzai területén, a Kozár-Borzó patak mentén kialakult kaukázusi medvetalp (*Heracleum mantegazzianum*) állományának felszámolása. Az állomány felmérése 2017-

ben kezdődött meg, míg 2018. évben a természetvédelmi kezelő megbízásából a város belterületén elhelyezkedő legnagyobb területen első lépésben megkezdődött a vegyszeres irtás.

2-3. sz. kép: A természetvédelmi hatóság munkatársa (Varga András) a Vép belterületén lévő kaukázusi medvetalp állomány mellett, 2018. májusában ill. augusztusában a vegyszeres védekezés után

Egyre több problémát jelent az eurázsiai hódok okozta kártétel. A Jeli Arborétum és a Kámoni Arborétum dendrológiai gyűjteményében valamint a szombathelyi Csónakázó - tónál ültetett fáknál okozott kártételről a sajtó is hírt adott. A Jeli Arborétumban eredményre vezetett a hód befogása, mely később az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság vagyonkezelésében lévő országos jelentőségű védett területen elhelyezkedő pataknál lett szabadon engedve. Vas megye vízfolyásainak döntő többségét kezelő Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság jelzése szerint a kisebb patakokon épült gátak visszaduzzasztása, a művelt területek elöntésén, gazdasági káron kívül egyes helyeken akár lakóingatlanokat is veszélyeztethet. A hódgátak eltávolítására kiadott engedélyek szerint elvégzett beavatkozások csak ideig-óráig nyújtanak megoldást, azokat akár napokon belül is visszaépítik a hódok. Egyes területeken csak az állomány szabályozással válik a probléma kezelhetővé (Peresznyei - patak, Vasvár - Szentkúti - patak, Kőszeg - Abért - tó).

4-5. sz. kép: Eurázsiai hód tevékenységének nyomai (Zsennye, Sárvár)

Összegzés

Fentiekben tájékoztatást adtunk a természet védelmének törvényben rögzített céljairól és feladatairól, valamint bemutattuk a kiemelt oltalmat élvező természeti értékek típusait. Ismertettük a Natura 2000 hálózat létrehozásának célját és a hozzá kapcsolódó jogszabályi előírásokat. Bemutattuk a természet védelme érdekében kialakított állami intézményrendszer területei szerveit.

A természetvédelem általános bemutatását követően ismertetést adtunk Vas megye védett természeti területeiről, azok sajátosságairól, kijelölésük okairól. Ismertetésre kerültek továbbá a kiemelt oltalmat élvező természeti értékek, valamint az erdőrezervátumok is, valamint tájékoztatást adtunk a megyében kijelölt Natura 2000 területekről is.

Ismertettük a természetvédelmi hatósági tevékenységet érintő legfontosabb kérdéseket, melyek közül egyértelműen meghatározó az inváziós fajok terjedése, és az eurázsiai hód állományának növekedése. Bemutattuk a hatósági tevékenységet a Natura 2000 hálózatba sorolt területeken folytatott gazdálkodás esetén, amely számos esetben lehet ütközőpont a gazdálkodó és a természetvédelem területi szerveinek képviselői között.

Összegzésül a legfontosabb azt hangsúlyoznunk, hogy a természet védelme elsődlegesen az állampolgár, azaz minden ember feladata és felelőssége, és az intézmények, szervezetek és gazdálkodók feladatai csupán ezen túlmenően, jogszabályok által rögzített módon jelentkeznek. Hisszük, hogy ez a mindenki által viselt felelősség egyszer elvezet odáig, hogy a természetvédelmi hatóságnak szankció alkalmazásával nem kell élnie többé.

Szombathely, 2019. április 3.

Bencsics Attila

Bencsics Attila
osztályvezető